

Το πρόγραμμα “Click ... στην ιστορία” του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού: Μια εμπειρία

Δρ. Κλεοπάτρα Φέρλα

Ιστορικός, τέως συνεργάτης στο ΙΜΕ και υπεύθυνη του προγράμματος
cleopatra.ferla@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισήγηση παρουσιάζει τα αποτελέσματα του προγράμματος “Click ... στην ιστορία”, που πραγματοποιήθηκε στο διάστημα 2010-2013 από το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού και υποστηρίχτηκε από την εταιρία Vodafone. Εκτός από αριθμούς, θα γίνει προσπάθεια να μεταφερθεί η εμπειρία μας από τη συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, με την ελπίδα τα συμπεράσματα να αποτελέσουν έναυσμα για μια δημιουργική συζήτηση.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: τοπική ιστορία, Νέες τεχνολογίες

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού είχε μια μακρά παράδοση σε πετυχημένα εκπαιδευτικά προγράμματα ιστορικού ενδιαφέροντος. Η αποδοχή από τους μαθητές βασιζόταν στο γεγονός ότι το Ίδρυμα αξιοποιούσε πλήρως τις διάφορες μορφές νέων τεχνολογιών για την αποτύπωση ιστορικών φαινομένων. Σε σχόλια των μαθητών αλλά και στα ερωτηματολόγια αποτυπωνόταν η αλλαγή στάσης τους απέναντι στο μάθημα της ιστορίας, εξαιτίας ακριβώς της χρήσης της νέας τεχνολογίας που τους επέτρεπε τη διάδραση, δηλαδή τη συμμετοχή στο προβαλλόμενο. Παρόλα αυτά, η ιστορία εξακολουθούσε να είναι από τα λιγότερο αγαπητά μαθήματα, κάτι που διαπιστώσαμε και κατά τις επισκέψεις μας στα σχολεία με αφορμή το πρόγραμμα. Η κλασική απάντηση: *Σε τι μου χρησιμεύει η ιστορία στη ζωή μου;*

Δεν είναι ο κατάλληλος χώρος εδώ να συζητηθεί η χρησιμοθηρική αντίληψη που επικρατεί για το σχολείο και έχει περάσει στους μαθητές από τον κοινωνικό περίγυρο, τα ΜΜΕ, κλπ. Αυτό που ενδιαφέρει, είναι το γεγονός ότι οι μαθητές θεωρούν περιττή την ιστορία, γεγονός που συζητείται κάθε χρόνο με αφορμή τις διάφορες επετείους. Παρότι οι εμπνευστές του προγράμματος είναι ερευνητές ιστορικοί και όχι παιδαγωγοί ή εκπαιδευτικοί, προβληματίστηκαν ιδιαίτερα από τις διαπιστώσεις αυτές, γιατί είναι της άποψης ότι η ιστορία “αποτελεί μια θεμελιακή λειτουργία της κοινωνίας, τη μνήμη της, [...], τροφοδοτεί τις συλλογικές αναπαραστάσεις και το κοινωνικό φαντασιώδες, αποδίδει ταυτόχρονα στις κοινωνικές ομάδες και δημιουργεί έναν κώδικα μέσω του οποίου η κοινωνία αντιλαμβάνεται και αντιδρά στα νέα ερεθίσματα” (Λιάκος 2007, 115-6).

Με γνώμονα λοιπόν το στοιχείο αυτό αποφασίστηκε ο σχεδιασμός του συγκεκριμένου προγράμματος, που στην πορεία πήρε τον τίτλο “Click ...στην ιστορία”. Η σκέψη ήταν απλή: Αν προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των μαθητών για την ιστορία θα είναι πιο εύκολο να κατανοήσουν τη σημασία της. Θεωρήσαμε πιο

ενδεδειγμένο πεδίο την τοπική ιστορία, γιατί είναι κομμάτι της καθημερινότητάς τους: Παραδείγματος χάριν η ονομασία ενός δρόμου, ο ανδριάντας στην πλατεία, κάποια ερείπια δίπλα στο σχολείο τους είναι τοπόσημα που τα βλέπουν καθημερινά αλλά ποτέ δεν σκέφτηκαν το γιατί και το πώς (Λεοντσίνης, 2007/8· Hiebsch 2012). Σε αυτόν τον τομέα δύο από τα μέλη της ομάδας είχαν εμπειρία, θεωρητική τουλάχιστον, εξαιτίας της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα “Historical Memory and Technology”, στο οποίο είχαν πάρει μέρος σχολεία από διαφορετικές χώρες (Tzedopoulos, 2005· Warlas 2005).

Ο σχεδιασμός του προγράμματος ξεκίνησε με βασική αρχή, τα θέματα των εργασιών να προέρχονται από τους μαθητές και όχι από τους εκπαιδευτικούς ή τα μέλη της ομάδας των ιστορικών. Το πρόγραμμα κατατέθηκε καταρχήν, ήδη στις αρχές του 2008, στο Υπουργείο Παιδείας, με στόχο να ενταχθεί σε κάποιο επιδοτούμενο πρόγραμμα, ώστε να χρηματοδοτηθεί η ψηφιακή πλατφόρμα, η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η πιλοτική φάση· χωρίς αποτέλεσμα. Το 2010 το ΙΜΕ πρότεινε το πρόγραμμα στην εταιρία Vodafone, η οποία δέχτηκε να το υποστηρίξει για τρεις σχολικές χρονιές.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η φυσιογνωμία του προγράμματος αναπτύσσεται γύρω από πέντε κύριους άξονες που διατρέχουν όλες τις επιμέρους φάσεις υλοποίησης και συνιστούν ένα ολοκληρωμένο σύνολο στοχευμένων δράσεων για την προώθηση καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών. Οι άξονες διέπονται από το αίτημα καλλιέργειας και επέκτασης των καθέτων και οριζοντίων σχέσεων και αλληλοδράσεων μεταξύ των ομάδων που συνθέτουν και περιβάλλουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Ως προς το εσωτερικό της εκπαιδευτικής κοινότητας, πρόκειται τόσο για την κάθετη σχέση διδασκόντων – διδασκομένων όσο και για την οριζόντια συνεργατική σχέση μεταξύ των διδασκομένων. Σε ό,τι αφορά την επαφή της εκπαιδευτικής κοινότητας με τον περιβάλλοντα χώρο, πρόκειται για τις οριζόντιες σχέσεις μεταξύ σχολείου και κοινωνίας και μεταξύ σχολείου και φυσικού ή δομημένου περιβάλλοντος. Οι άξονες είναι οι εξής:

ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η διασύνδεση αυτή νοείται στο μέγιστό της εύρος. Στο πλαίσιο του άξονα αυτού ενεργοποιείται η αλληλόδραση μεταξύ των μαθητών - μελών των ομάδων εργασίας που συγκροτούνται στο σχολείο στο πλαίσιο του προγράμματος από την μια και του εξωσχολικού περιβάλλοντος από την άλλη. Το τελευταίο αναλύεται σε τέσσερις κατηγορίες:

- Οικογένεια
- Τοπική κοινωνία
- Θεσμοί και συλλογικότητες
- Φυσικό και δομημένο περιβάλλον

Σε κάθε μια από τις κατηγορίες αυτές προσιδιάζουν ιδιαίτερες τεχνικές και μέθοδοι προσέγγισης:

- Ως προς την οικογένεια και τα μέλη της τοπικής κοινωνίας, κυριαρχεί η τεχνική της συνέντευξης και της συλλογής προσωπικών / οικογενειακών μνημονικών αναφορών και κειμηλίων.
- Σε σχέση με την τοπική κοινωνία απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκρτηση της πληροφοριών είναι η οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης και

ενδιαφέροντος μεταξύ μαθητών και κοινωνίας.

- Η επαφή με θεσμούς και συλλογικότητες επιβάλλει την έρευνα σε δομημένα αρχειακά σύνολα, καταστατικά και ιστορικά οργανισμών και βιβλιογραφικές συλλογές, όπως και την αναζήτηση πληροφοριών ή την αίτηση αδειών από τους αρμόδιους φορείς. Το τελευταίο, εκτός της χρησιμότητάς του στο πλαίσιο του έργου, εκπαιδεύει τους μελλοντικούς πολίτες στη σχέση τους με τους θεσμούς διοίκησης της χώρας.
- Σε ό,τι αφορά το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, προκρίνεται η μέθοδος της παραγωγής οπτικοακουστικού υλικού (φωτογραφία, βίντεο) με έντονο το βιωματικό / μικροκοινωνικό στοιχείο.

ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Η επιτόπια μέθοδος και καταγραφή συνδυάζει, σε πρωτόλειο βέβαια στάδιο, τη μέθοδο συλλογής υλικού του ιστορικού και εκείνη του κοινωνιολόγου / κοινωνικού ανθρωπολόγου. Στο πλαίσιο του άξονα αυτού διενεργείται:

- αρχειακή έρευνα σε σύνολα δημοσίων και ιδιωτικών φορέων (δήμοι, κοινότητες, νομαρχίες, σύλλογοι, εταιρίες κλπ.). Η αρχειακή έρευνα αναλύεται στον εντοπισμό, τη συλλογή, την επεξεργασία, την ενσωμάτωση και την αξιοποίηση πάσης φύσεως γραπτών, οπτικών και ακουστικών τεκμηρίων. Παράλληλα πραγματοποιούνται:
- ηχογραφημένες ή/και βιντεοσκοπημένες συνεντεύξεις με ανθρώπους μεγαλύτερων ηλικιών. Η διαδικασία για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων περιλαμβάνει τον εντοπισμό των ανθρώπων, την προετοιμασία, η οποία προϋποθέτει την οικοδόμηση σχέσεων οικειότητας, τη διεξαγωγή της συνέντευξης και την επεξεργασία του αποτελέσματος, στάδια για τα οποία απαιτούνται κάποιες απλές τεχνικές δεξιότητες.

Τόσο η αρχειακή έρευνα όσο και η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων προϋποθέτουν μια στοιχειώδη γνωριμία με την πρόσφατη ιστορία της περιοχής, τέτοια που είναι σε θέση να εξασφαλίσει μια πρώτη αξιολόγηση του υλικού και να κατευθύνει παραγωγικά την έρευνα και συλλογή τεκμηρίων.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Η συμμετοχική παρατήρηση αφορά τη σχέση των μαθητών που απαρτίζουν τις ομάδες εργασίας με το αντικείμενο της έρευνας. Η σχέση αυτή διέπεται από την έννοια της βιωματικότητας και της συμμετοχής. Οι μαθητές είναι την ίδια στιγμή μέλη της οικογένειας, της γειτονιάς, της ευρύτερης συνοικίας ή του χωριού τους και παράλληλα διεξάγουν έρευνα για τις συλλογικότητες, στις οποίες εντάσσονται. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η έρευνα της τοπικής ιστορίας και κοινωνίας γίνεται έρευνα του εαυτού, της ατομικής και μικρο-κοινωνικής ταυτότητας. Οι μαθητές συνειδητοποιούν τη λειτουργία και την ιστορική εξέλιξη της διαδικασίας που διαμορφώνει την ταυτότητα και ετερότητα στον ορίζοντα της δικής τους οικείας τοπικότητας και κοινωνικότητας. Έτσι οι ιστορικές και κοινωνικές διεργασίες παύουν να είναι μακρινές και δυσνόητες και αποκτούν βιωματική διάσταση ανατροφοδοτώντας τις εμπειρίες της καθημερινότητας με τη γνώση του παρελθόντος και, ακόμη περισσότερο, με την αντίληψη για τη διαρκή παρουσία και ανανέωσή του μέσα στο παρόν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΑΥΤΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

Η αυτοπαρουσίαση πραγματοποιείται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, δηλαδή τόσο ως αυτοπαρουσίαση του κάθε μέλους των ομάδων εργασίας, όσο και ως

αυτοπαρουσίαση των ομάδων εργασίας που ανήκουν σε ένα σχολείο. Μαθαίνοντας να μιλούν για τον εαυτό τους και για το σύνολο, στο οποίο εντάσσονται για τους σκοπούς του προγράμματος, τα μέλη των ομάδων εργασίας μαθαίνουν πώς να αντιμετωπίζουν και να βοηθούν τους ανθρώπους με τους οποίους θα έρθουν σε επαφή και από τους οποίους με τη σειρά τους θα ζητήσουν να αυτοπαρουσιαστούν και να ενεργοποιήσουν το μνημονικό τους απόθεμα σε μια συνέντευξη. Η τεχνική της δημόσιας αυτοπαρουσίασης αντιμετωπίζεται εδώ τόσο ως συστατικό στοιχείο δόμησης της συλλογικότητας των ομάδων εργασίας, όσο και ως γέφυρα μεταξύ των μελών των ομάδων εργασίας με την κοινωνία.

ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ

Το πρόγραμμα καλλιεργεί και προωθεί συνεργατικές και συλλογικές μορφές εργασίας. Οι επιμέρους δράσεις ανατίθενται όχι σε άτομα, αλλά σε μικρές ομάδες εργασίας, στο πλαίσιο των οποίων κάθε μέλος αναλαμβάνει διακριτούς και παράλληλα εναλλάξιμους ρόλους. Για να εξασφαλιστεί η εναλλαξιμότητα και η ανακατανομή των ρόλων, οι ομάδες εργασίας συντίθενται εκ νέου με διαφορετικά κάθε φορά μέλη μετά το πέρας των εκάστοτε δράσεων. Το εκάστοτε παραδοτέο, τέλος, από την πρώτη πρωτόλεια συλλογή συνεντεύξεων μέχρι το τελικό βίντεο, είναι πάντα προϊόν συλλογικής δουλειάς. Οι έννοιες της συνεργασίας και της συλλογικότητας ξεπερνούν τα όρια της εκπαιδευτικής κοινότητας και προβάλλονται στον περίγυρο του σχολείου. Στο μέτρο που και οι ίδιοι οι μαθητές είναι, εκτός από μαθητές, μέλη της κοινωνίας που περιβάλλει το σχολείο, εντάσσονται παράλληλα στο αντικείμενο και το υποκείμενο της έρευνας. Έτσι, την ίδια στιγμή που διαμορφώνουν σχέσεις συνεργασίας με τα άλλα μέλη της ομάδας εργασίας, συνθέτουν συνεργατικές σχέσεις με τους ανθρώπους, περισσότερο ή λιγότερο οικείους, που αποτελούν τους «πληροφοριοδότες» τους για την εξακρίβωση των διαδρομών της τοπικής ιστορίας.

ΑΡΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Την ομάδα εργασίας του φορέα σχεδιασμού αποτελούν ερευνητές, ειδικευμένοι σε θέματα γενεαλογίας και προφορικής ιστορίας καθώς και ιστορίας.

Οι ομάδες εργασίας σχολείων αποτελούνται καταρχήν από εκπαιδευτικούς της μέσης εκπαίδευσης και μαθητές / μαθήτριες από τη Β' Γυμνασίου ως και τη Β' Λυκείου. Οι σχολικές ομάδες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα προέρχονται από δίκτυα επαφής και συνεργασίας.

Τα στάδια εργασίας του προγράμματος είναι τα εξής τρία:

- η προετοιμασία του προγράμματος,
- η πιλοτική εφαρμογή,
- το στάδιο εφαρμογής και η δημιουργία της πλατφόρμας πληροφορικής

Στα τρία στάδια αναπτύσσονται δράσεις που οδηγούν σε παραδοτέα (εργασίες μαθητών, ημερολόγια, κλπ.) και σε διοργανώσεις εκπαιδευτικών συναντήσεων και εργαστηρίων.

Οι φάσεις της εργασίας, ανάλογα με την ομάδα, προσδιορίζονται ως εξής:

α. Προετοιμασία του φορέα σχεδιασμού: Η ομάδα προετοιμάζεται για την καθοδήγηση των σχολικών ομάδων εργασίας πραγματοποιώντας τις ακόλουθες εργασίες για κάθε περιοχή που συμμετέχει:

- συλλογή βιβλιογραφίας,
- συλλογή παραδειγματικού τεκμηριωτικού υλικού, και
- επιτόπια έρευνα.

Παράλληλα εκπονεί μικρά κείμενα με καθοδηγητικές γραμμές για τη μεθοδολογία και τις τεχνικές που πρέπει να χρησιμοποιηθούν, καθώς και τον αναγκαίο εξοπλισμό.

β. Πρώτη συνάντηση με τις ομάδες εργασίας σχολείων: Στόχοι της συνάντησης είναι η επεξήγηση του προγράμματος και η χαρτογράφηση των σημείων ενδιαφέροντος ως προς τη θεματική και τοπική τους διάσταση. Στο πλαίσιο αυτό τονίζεται η προσωπική – βιωματική διάσταση του προγράμματος και οι άξονες που διέπουν την εργασία, όπως περιγράφονται πιο πάνω.

γ. Εργασίες ομάδας σχεδιασμού, κυρίως για το πιλοτικό στάδιο: Η ομάδα παρακολουθεί από κοντά την εξέλιξη του πιλοτικού και πραγματοποιεί συναντήσεις αξιολόγησης με παρουσιάσεις της πορείας της εργασίας από μέρους της σχολικής ομάδας εργασίας. Παράλληλα επαναξιολογεί την μεθοδολογία και τις προδιαγραφές του προγράμματος, καταστρώνει το δίκτυο συνεργατών του επόμενου σταδίου και θέτει τις προδιαγραφές για την πλατφόρμα πληροφορικής. Στο τέλος του πιλοτικού σταδίου διοργανώνει την τελική παρουσίαση και το α' σεμινάριο για τους εκπαιδευτικούς.

δ. Εργασίες της ομάδας σχεδιασμού κατά το στάδιο εφαρμογής: Παρακολουθεί από κοντά την εξέλιξη των πέντε παραδειγματικών εφαρμογών στα σχολεία και πραγματοποιεί συναντήσεις αξιολόγησης με παρουσιάσεις της πορείας της εργασίας από μέρους των σχολικών ομάδων εργασίας. Παράλληλα επεξεργάζεται την τελική μορφή της μεθοδολογίας και των προδιαγραφών του προγράμματος, την οποία και παρουσιάζει κατά τη διοργάνωση του β' σεμιναρίου για εκπαιδευτικούς. Σε συνεργασία με τους τεχνικούς πληροφορικής αξιολογεί και ολοκληρώνει την πλατφόρμα πληροφορικής, όπου εντάσσεται ολόκληρο το υλικό των σχολικών ομάδων. Τέλος, εκπονεί μελέτη προοπτικών περαιτέρω ανάπτυξης και παρουσίαση πολυμεσικής εφαρμογής προώθησης του προγράμματος.

ζ. Εργασίες σχολικών ομάδων: Οι σχολικές ομάδες καταμερίζουν την εργασία στα μέλη τους συγκροτώντας ιδιαίτερες ομάδες εργασίας και προβαίνουν στις εξής ενέργειες:

- Γενεαλογική έρευνα,
- έρευνα πεδίου,
- συλλογή προφορικών μαρτυριών,
- συλλογή τεκμηριωτικού υλικού,
- βιντεοσκοπήσεις και φωτογραφήσεις του χώρου και των ανθρώπων,
- συγκρότηση κειμενικού και πολυμεσικού «ημερολογίου» των εργασιών,
- δημιουργία και διαχείριση ιστολογίου,
- κατάστρωση σεναρίου του φιλμ παρουσίασης,
- δημιουργία φιλμ παρουσίασης,
- δημιουργία ηλεκτρονικών παρουσιάσεων του προγράμματος.

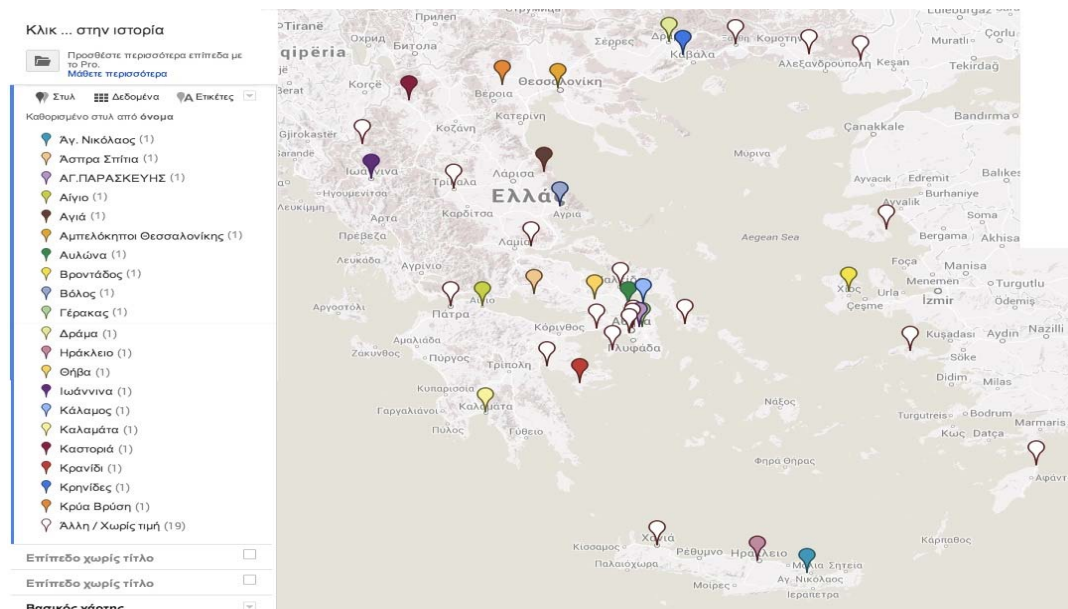
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2010: ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΞΕΚΙΝΑ!

Τα προβλήματα ξεκίνησαν αμέσως. Η καθυστέρηση υλοποίησης της χορηγίας καταρχήν, η διαδικασία έγκρισης από το Υπουργείο, που τουλάχιστον το έθεσε υπό την αιγίδα του και έστειλε την απαραίτητη εγκύκλιο στα σχολεία της πιλοτικής φάσης, οδήγησαν στην καθυστέρηση αποδοχής ή μη από τα υπό εξέταση σχολεία της συμμετοχής τους. Η μη έγκαιρη επικοινωνία με τα σχολεία σήμαινε ότι κάποια από αυτά είχαν ήδη ολοκληρώσει τον προγραμματισμό τους και δεν μπορούσαν να εντάξουν και άλλο πρόγραμμα. Υπήρξαν και αρνητικές απαντήσεις εξαιτίας της

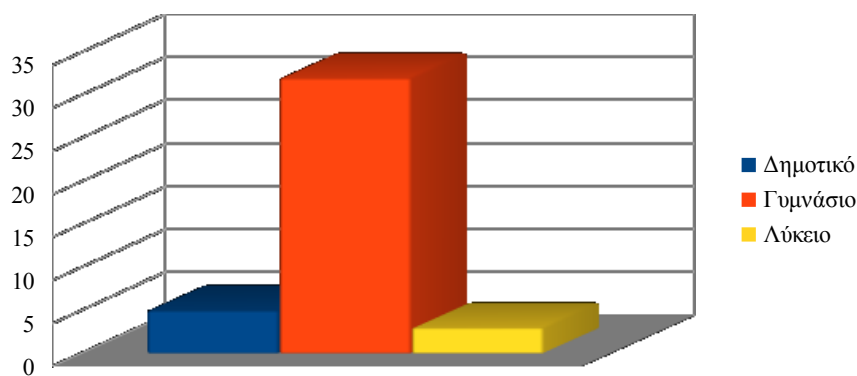
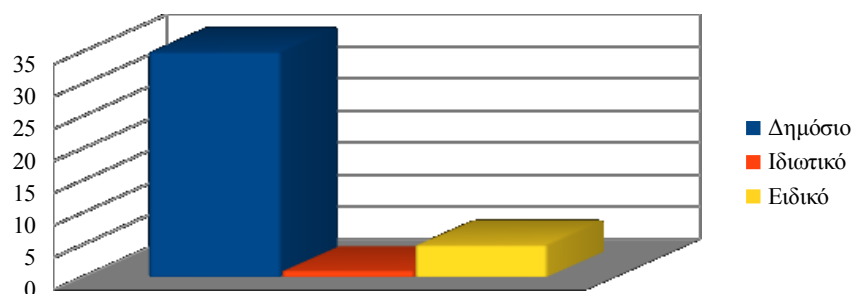
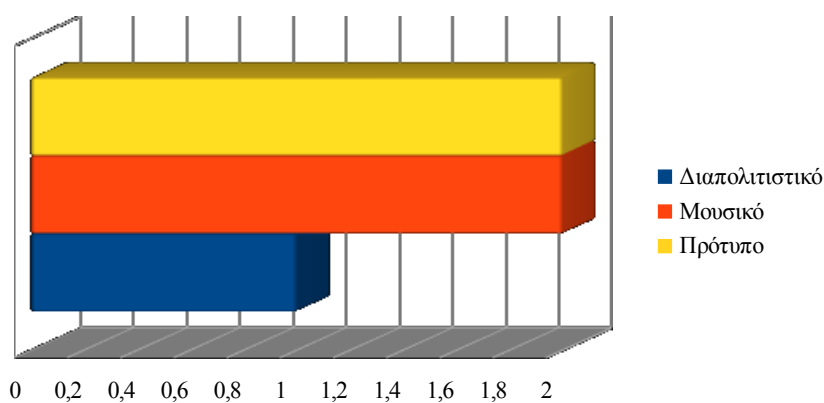
ιδιωτικής φύσης των εταίρων (αυτή η περίπτωση ίσχυσε και για τις 3 χρονιές), ή/και της χρήσης κινητού τηλεφώνου.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι αλλαγές που προκλήθηκαν στη διεξαγωγή του προγράμματος εξαιτίας της χορηγίας. Το πρώτο αφορά στη χρήση του κινητού τηλεφώνου. Κάθε ομάδα παιδιών ενός σχολείου πήρε ένα κινητό, στο οποίο είχε απενεργοποιηθεί η όποια σύνδεση επικοινωνίας και διαδικτύου. Η συσκευή χρησίμευε μόνο ως εργαλείο φωτογράφισης, βίντεοσκόπησης και αναπαραγωγής ήχου. Τα συγκεντρωμένα αρχεία στέλνονταν σε μια βάση δεδομένων της διαδικτυακής πλατφόρμας του έργου. Δυστυχώς εδώ είναι ο μεγάλος συμβιβασμός που έγινε: Ενώ υπήρχαν ακριβείς προδιαγραφές για την κατασκευή της πλατφόρμας, η εταιρία προτίμησε μια έτοιμη, στην οποία έγιναν κάποιες προσαρμογές. Όμως αποδείχτηκε δύσχρηστη. Ένα πρώτο συμπέρασμα είναι αυτό: Οι έτοιμες πλατφόρμες σπάνια εξυπηρετούν το ζητούμενο. Καλύτερα είναι να κατασκευάζεται μια πλατφόρμα εξ αρχής, με βάση τις προδιαγραφές που δίνει ο καθ' ύλην αρμόδιος.

Τα σχολεία της πιλοτικής φάσης επελέγησαν από σχολεία που με κάποιο τρόπο ήταν γνωστά στο φορέα υλοποίησης. Δεν υπήρχε χρόνος για μια ευρύτερη διάδοση του προγράμματος, ώστε να συγκεντρωθεί ικανός αριθμός σχολείων από τα οποία να γίνει η επιλογή. Καταρχήν έπρεπε να συμμετέχει οπωσδήποτε ένα σχολείο στην Αθήνα και τα υπόλοιπα στην επαρχία. Στην εξεύρεση των σχολείων βοήθησαν τόσο οι επαφές του ΙΜΕ με τα σχολεία που επισκέπτονταν τον “Ελληνικό Κόσμο” όσο και κυρίως εκείνες του Τμήματος Γενεαλογίας και Προφορικής Ιστορίας. Τις επόμενες χρονιές η επιλογή έγινε μεταξύ περισσότερων σχολείων, στα οποία απευθύνθηκε η ομάδα, ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις εκπαιδευτικών που ζήτησαν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, όταν αυτό έγινε γνωστό μετά την πιλοτική φάση. Έγινε προσπάθεια να καλυφθούν όσο το δυνατόν περισσότερες περιοχές της χώρας. Τα αποτελέσματα είναι τα εξής:

Πίνακας 1: Διασπορά του προγράμματος

Πίνακας 2: Βαθμίδες εκπαίδευσης**Πίνακας 3:** Τύποι σχολείων**Πίνακας 4:** Τύποι ειδικών σχολείων

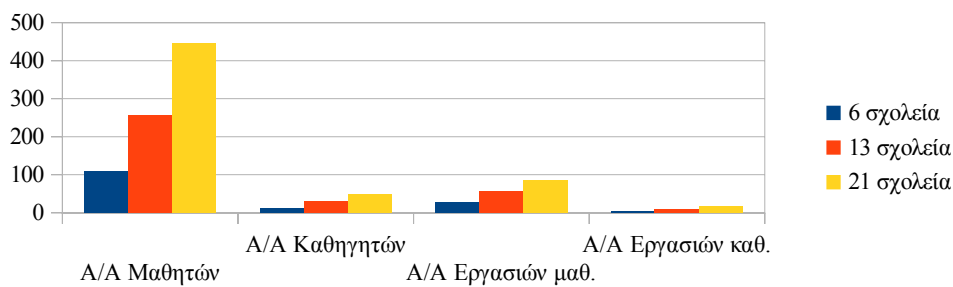
Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1 καλύφθηκαν σχεδόν όλες οι περιφέρειες, εκτός Κυκλάδων και Ιονίου. Οι Κυκλάδες ήταν δύσκολα προσβάσιμες το χειμώνα και στην Κέρκυρα η προσπάθεια που έγινε για συμμετοχή συγκεκριμένου σχολείου δεν ευοδώθηκε. Αντ' αυτού, επιτυχία μπορεί να θεωρηθεί η συμμετοχή των σχολείων στις Σάπες, τον Πέπλο και την Κόνιτσα.

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε τη συμμετοχή μαθητών από τη Β' Γυμνασίου έως και τη Β' Λυκείου. Ήδη από το πιλοτικό φάνηκε ότι άνετα μπορούσαν να συμμετέχουν και παιδιά της Α' Γυμνασίου. Την τρίτη χρονιά το πρόγραμμα συμπεριέλαβε και μαθητές της Ε' και ΣΤ' δημοτικού. Την ίδια χρονιά συμμετείχαν και 3 λύκεια, όπως δείχνει ο Πίνακας 2. Εκτός των γενικών δημοσίων σχολείων, στο πρόγραμμα συμμετείχαν 2 μουσικά, 2 πειραματικά, ένα διαπολιτισμικό και ένα ιδιωτικό γυμνάσιο στην επαρχία (Πίνακας 3 και 4).

Η διαδικασία βέβαια δεν ακολούθησε τον αρχικό σχεδιασμό, ο οποίος βασιζόταν στη συμμετοχή του ΥΠΕΠΘ και άρα την ενσωμάτωση του προγράμματος στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου. Η πραγματικότητα ήταν αρκετά διαφορετική. Οι εκπαιδευτικοί, κυρίως φιλόλογοι, έπρεπε να κάνουν το πρόγραμμα στον ελεύθερο χρόνο τους. Οι επισκέψεις γίνονταν τις ώρες μαθημάτων και διαρκούσαν, στην πρώτη επίσκεψη, 2 μέρες από 2 ώρες. Αυτό σήμαινε συνεργασία μεταξύ των καθηγητών, ώστε τα παιδιά να μπορούν να συμμετέχουν, μια συνεργασία όχι πάντα επιτυχής. Επίσης χρειαζόταν πρόσβαση στους υπολογιστές του σχολείου, κάτι που σήμαινε τη διαθεσιμότητα του υπεύθυνου πληροφορικής ή την προθυμία του να διαθέσει το χώρο, κάτι που αντιμετωπίστηκε πολλές φορές αρνητικά. Σε μερικά σχολεία η πρόσβαση στο δίκτυο δεν ήταν πάντα επιτυχής και σε άλλες περιπτώσεις τα παιδιά δεν είχαν πρόσβαση παρά μόνο από το δίκτυο του σχολείου. Αυτό σήμαινε ότι θα έπρεπε ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός να είναι διαθέσιμος απόγευμα για να ανοίγει το σχολείο. Τέλος, και η χρήση των κινητών δεν ήταν εξασφαλισμένη σε όλες τις περιοχές. Φυσικά δεν ήταν δυνατή, κατά κανόνα, η οποιαδήποτε προετοιμασία των υπεύθυνων εκπαιδευτικών ΠΡΠΝ οι φορείς του προγράμματος έρθουν σε επαφή με τους μαθητές στην τάξη – οποιαδήποτε ενημέρωση περιοριζόταν στο διάλειμμα. Μάθαιναν μαζί με τους μαθητές τους και, όσον αφορά τη χρήση κινητών και της πλατφόρμας, πολλές φορές από τους μαθητές τους.

Παρόλα αυτά, η συνεργασία με τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς ήταν κατά 90% ανέφελη. Βρέθηκε πάντα λύση και οι φορείς του προγράμματος τους είναι ευγνώμονες γι' αυτό. Ο λόγος που αναφέρονται οι δυσκολίες είναι γιατί οποιοδήποτε πρόγραμμα εκπονείται μπορεί να έχει επιτυχία μόνο με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών και πρέπει να είναι τόσο ανοιχτό, ώστε να επιτρέπει την προσαρμογή ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες του κάθε σχολείου. Ο Πίνακας 5 δίνει τη συνολική εικόνα του προγράμματος στις 3 φάσεις του:

- Πιλοτική φάση 2010/11 επί 6 σχολείων: 108 μαθητές, 12 εκπαιδευτικοί, 28 εργασίες μαθητών, 4 εργασίες εκπαιδευτικών
- 2011/12 επί 13 σχολείων: 256 μαθητές, 30 εκπαιδευτικοί, 57 εργασίες μαθητών, 10 εργασίες εκπαιδευτικών
- 2012/13 επί 21 σχολείων: 446 μαθητές, 57 εκπαιδευτικοί, 85 εργασίες μαθητών, 16 εργασίες εκπαιδευτικών.

Πίνακας 5: Σχέση μαθητών / εκπαιδευτικών / εργασιών

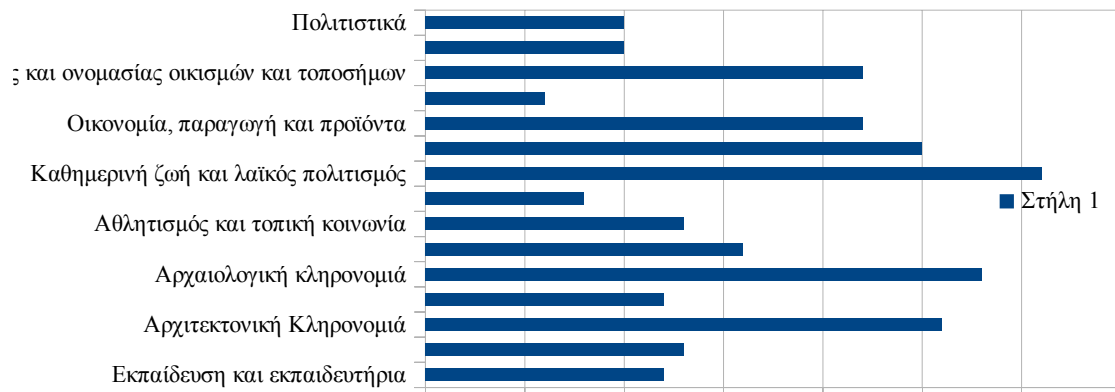
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Δύο ιστορικοί - ερευνητές του ΙΜΕ την πρώτη μέρα και για 2 ώρες συζητούσαν με τους μαθητές για την ιστορία γενικά και την τοπική ιστορία ιδιαίτερα προσπαθώντας παράλληλα να εκμαιεύσουν από τους μαθητές θέματα που τους ενδιέφεραν. Παράλληλα τους υποδεικνύονταν τρόποι να βρουν το υλικό τους (οικογένεια, αρχεία του δήμου, της εκκλησίας, κλπ.) και παρεμπιπτόντως θίγονταν θέματα καλής πρακτικής σε σχέση με τα αρχεία, τη χρήση του διαδικτύου και του κινητού, τη συνέντευξη. Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίζονταν σε ομάδες ανάλογα με τον αριθμό των συμμετεχόντων, των θεμάτων, όπως προσδιορίστηκαν, και των υπεύθυνων εκπαιδευτικών. Ιδανικά οι ομάδες δεν θα έπρεπε να ξεπερνούν τους 5 μαθητές ενώ ένας εκπαιδευτικός θα έπρεπε να έχει υπό την εποπτεία του 15 μαθητές. Σε γενικές γραμμές αυτός ο στόχος επιτεύχθηκε. Την επόμενη μέρα μοιράζονταν τα κινητά και δίνονταν οδηγίες για τη λειτουργία της πλατφόρμας. Συνήθως ακολουθούσαν άλλες 2 επισκέψεις, στο μέσο και το τέλος του χρόνου υλοποίησης του προγράμματος, οπότε και συγκεντρώνονταν τα κινητά, ώστε να χρησιμοποιηθούν την επόμενη χρονιά.

Μεταξύ της πρώτης και της τελευταίας επίσκεψης οι μαθητές έπρεπε να συγκεντρώσουν το υλικό τους. Σύμμαχοι στην προσπάθειά τους, εκτός από τους καθηγητές τους, ήταν η οικογένεια και οι τοπικοί φορείς – από την εκκλησία μέχρι τις αρχειακές συλλογές. Με το κινητό, αλλά και με φωτογραφικές μηχανές και μαγνητοφωνάκια, οι μαθητές κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν αξιόλογο υλικό. Στη συνέχεια έστελναν ή ανέβαζαν το υλικό τους στην ειδική δικτυακή πλατφόρμα και στη συνέχεια έγραφαν την εργασία τους. Εργασία έπρεπε να υποβάλουν και οι εκπαιδευτικοί μετά την ολοκλήρωση των εργασιών των μαθητών: ένα μικρό κείμενο είτε με σημαντικές πληροφορίες για τον τόπο, που είχαν παραλείψει οι μαθητές, είτε για τη διαδικασία διεξαγωγής του προγράμματος. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών ανταποκρίθηκε, στοιχείο σημαντικό, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το κείμενο, με βάση το διαθέσιμο χρόνο, έπρεπε να συνταχθεί μετά τις προαγωγικές εξετάσεις και άρα μετά το πέρας της σχολικής χρονιάς.

Η επιλογή των θεμάτων από τους μαθητές, όπως φαίνεται στον Πίνακα 6, έχει ενδιαφέρον. Τις περισσότερες φορές ήταν αναμενόμενα, αλλά υπήρχαν και οι εξαιρέσεις: θέματα όπως η κατοχή (στο Μεσαγρό και το Ηράκλειο) ή ο σεισμός (στην Καλαμάτα) δείχνουν έντονα τοπικό χαρακτήρα. Παράλληλα, όμως, δείχνουν ακριβώς τι σημαίνει η συλλογική μνήμη και μάλιστα η επικοινωνιακή, για μια κοινωνία (Assmann, 2008· Θεολόγου, 2007). Αλλά και το γεγονός ότι σε άλλες περιοχές το περιβάλλον ήταν ένα θέμα και σε άλλες όχι, δείχνει τι επηρεάζει τα παιδιά. Οι εργασίες των μαθητών του σχολείου στις Σάπες αποτελούν ένα ωραίο παράδειγμα για την

έννοια της ταυτότητας. Πρόσφυγες και μετανάστευση ήταν επίσης ένα θέμα που επέλεξαν οι μαθητές και, παρότι καταρχήν δεν το συνδέουν άμεσα, μπορεί εύκολα να αποτελέσει αφορμή για μια συζήτηση γύρω από το μεταναστευτικό πρόβλημα σήμερα. Στο σύνολό τους οι εργασίες έχουν ενδιαφέρον. Μπορεί να διακρίνει κανείς εύκολα σε ποιές εργασίες οι εκπαιδευτικοί έχουν επέμβει καθοριστικά και πού έχουν αφήσει τους μαθητές ελεύθερους. Πού υπήρχε επίβλεψη (υπάρχουν εργασίες με σοβαρότατα ιστορικά λάθη) και πού δεν έγινε καμιά επιμέλεια. Η δημοσιοποίηση των κειμένων γινόταν όταν οι εκπαιδευτικοί έδιναν την άδεια και η ομάδα έργου έκανε μια τελευταία επιμέλεια, κυρίως μορφοποίησης.

Πίνακας 6: Ομάδες επιλεγμένων θεμάτων

Η σελίδα του προγράμματος περιλάμβανε, εκτός από τις βασικές πληροφορίες (περιγραφή, μεθοδολογία, ορισμό των όρων “τοπική ιστορία” και “πηγή”) και τα σχολεία με τις εργασίες, και μια ενότητα, στην οποία αναπτύσσονταν οι θεματικοί άξονες που προέκυπταν από τις επιμέρους παρουσιάσεις των σχολείων, καθώς και ένα χρονολόγιο που τοποθετούσε στον άξονα του χρόνου τα θέματα που τίγονται στις εργασίες. Η ενότητα αυτή αναπτυσσόταν από τα μέλη του φορέα υλοποίησης και έχει τη μορφή μικρών λεξικογραφικών κειμένων.

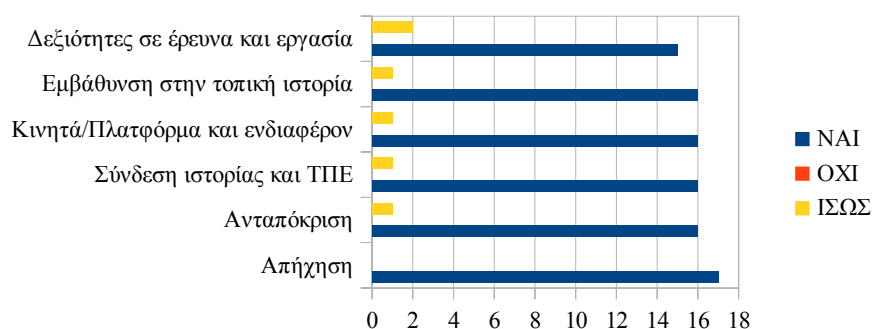
Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς να συμπληρώσουν μια φόρμα αξιολόγησης με τα εξής πεδία:

- Σχολείο:
- Καθηγητής:
- Τάξεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα:
- Αριθμός μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα 22 μαθητές
- Α. Θεωρείτε ότι το πρόγραμμα «click στην Ιστορία» είχε απήχηση στα παιδιά;
- Β. Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση να συμμετάσχουν;
- Θεωρείτε ότι το πρόγραμμα συνέβαλε στη σύνδεση της ιστορίας με τις νέες τεχνολογίες;
- Θεωρείτε ότι η χρήση των κινητών και της ηλεκτρονικής πλατφόρμας είναι στοιχεία που κέντρισαν το ενδιαφέρον των μαθητών για το πρόγραμμα;
- Θεωρείτε ότι το πρόγραμμα βοήθησε τα παιδιά να εμβαθύνουν στην ιστορία της πόλης ή/και της περιοχής τους;
- Θεωρείτε ότι μέσω του προγράμματος τα παιδιά ανέπτυξαν γνώσεις και δεξιότητες στην έρευνα και τη συγκρότηση εργασίας;

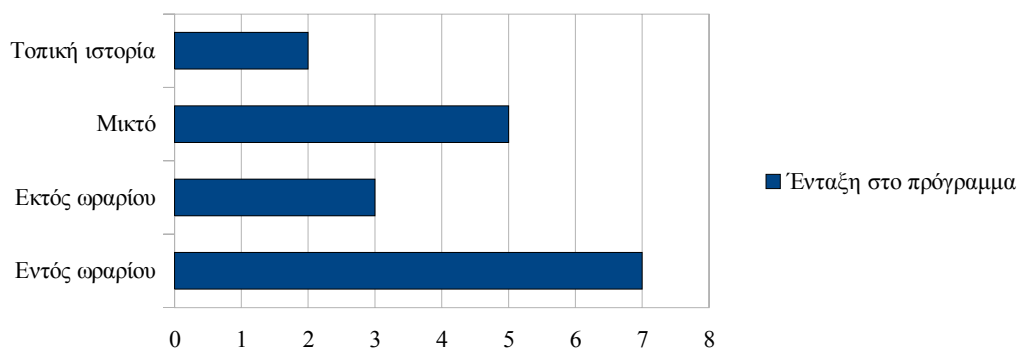
- Πώς εντάχθηκε το πρόγραμμα στην εκπαιδευτική διαδικασία και εν γένει στην καθημερινότητα του σχολείου;
- Τι αλλαγές / βελτιώσεις θα θέλατε να γίνουν ή ποιες παρατηρήσεις έχετε να κάνετε για το πρόγραμμα;

Εκτός από τα στοιχεία του σχολείου και των συμμετεχόντων καθώς και τις δύο τελευταίες ερωτήσεις που ζητούσαν μικρό κείμενο, οι άλλες ερωτήσεις είχαν τις εναλλακτικές απάντησεις: Ναι, Όχι, Ίσως, Άλλο.

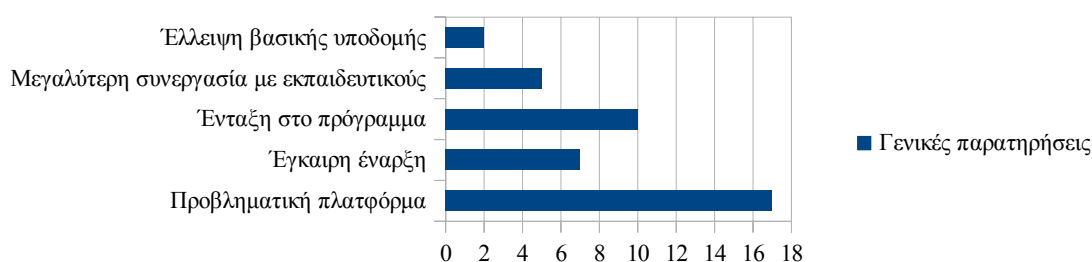
Από τις δύο σχολικές χρονιές (2010/11 και 2011/12) συγκεντρώθηκαν 17 αξιολογήσεις. Τα αποτελέσματα από την αξιολόγηση που έκαναν οι εκπαιδευτικοί συνέπεσαν με την αξιολόγηση που είχε κάνει και η ομάδα υλοποίησης. Συνοπτικά έχουν ως εξής:

Πίνακας 7: Απαντήσεις στις πρώτες 6 ερωτήσεις

Πίνακας 8: Ένταξη στο πρόγραμμα του σχολείου

Πίνακας 9: Γενικές παρατηρήσεις

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση του προγράμματος, επιγραμματικά κάποια συμπεράσματα.

- Η εμπειρία της συνεργασίας ενός πολιτιστικού φορέα που ασχολείται με εκπαιδευτικά προγράμματα και με τη δημόσια εκπαίδευση μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει: Προσγειώνει τους μεν και ταυτόχρονα επιτρέπει έναν καλύτερο σχεδιασμό των προγραμμάτων του, ενώ παράλληλα δίνει δυνατότητες στους δε να αξιοποιήσουν ιδέες και προτάσεις που μπορούν να βοηθήσουν την εκπαιδευτική καθημερινότητά τους
- Για να επιτευχθεί αυτό είναι απαραίτητη η καλή συνεργασία των σχεδιαστών ενός προγράμματος με τους μετέχοντες, και μάλιστα από την αρχή.
- Η ιστορία μπορεί να γίνει ελκυστική όταν οι μαθητές αντιληφθούν τη σχέση τους μαζί της. Η τοπική ιστορία μπορεί να βοηθήσει σ' αυτό.
- Το γεγονός ότι οι μαθητές στην πλειονότητά τους ανταποκρίθηκαν στο πρόγραμμα ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν είχαν μεγάλη υποστήριξη από τους υπεύθυνους, δείχνει ότι αρκεί να κεντρίσεις το ενδιαφέρον τους, να τους καταστήσεις υπεύθυνους γι' αυτό που επέλεξαν και να τους δώσεις την πρωτοβουλία.
- Σίγουρα η αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας έπαιξε το ρόλο της. Το γεγονός ότι πήραν συνεντεύξεις ή βίντεο, που τα μοντάρανε μόνοι τους, ότι έπρεπε να επεξεργαστούν τις φωτογραφίες, όλα αυτά δηλαδή που στη θεωρία τα μαθαίνουν στο μάθημα της τεχνολογίας, και να τα ενσωματώσουν σε ένα κείμενο δομημένο που θα δημοσιοποιούνταν ήταν μια πρόκληση.
- Τέλος, θεωρώ ότι το πρόγραμμα πρότεινε στους μαθητές ένα δημιουργικό τρόπο ενασχόλησης με τις νέες τεχνολογίες που ελπίζουμε να τον αξιοποιήσουν.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το πρόγραμμα "click ... στην ιστορία" πήρε το όνομά του από τους μαθητές του 7ου Γυμνασίου Νέας Ιωνίας κατά την πιλοτική φάση. Σχεδιάστηκε από τους Γ. Τζεδόπουλο, Μ. Βαρλά και Κ. Φέρλα συνεργάτες τότε του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, το οποίο και ευχαριστούμε για τη στήριξη που μας έδωσε. Ευχαριστούμε τη Vodafone που υποστήριξε με κάθε τρόπο το εγχείρημα αυτό. Ευχαριστούμε όλους τους συναδέλφους του ΙΜΕ που μας συνόδευσαν στα ταξίδια, αναλαμβάνοντας την υποστήριξη του προγράμματος τα 3 αυτά χρόνια. Μα πάνω από όλα ευχαριστούμε τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές και μαθήτριες που έδωσαν τον ελεύθερο χρόνο τους για τη διεξαγωγή του προγράμματος.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Εκπαιδευτικά προγράμματα του ΙΜΕ. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: <http://www.fhw.gr/edu/teachers/>

Θεολόγου, Κ. (2007). Η αξία της μνήμης για μια κοινωνία, *Intellectum* 3. Ανακτήθηκε τη 1/3/2012 από: http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum3/ITL03P053069_H_aksia_tis_mnimis.pdf

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (ΙΜΕ), Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: www.ime.gr
Λεοντσίνης, Γ.Ν. (2007/8). Τοπική ιστορία και διδακτική της ιστορίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: http://www.viokliron.gr/documents/Tpokiki_istoria_kai_didaktiki_tis_istorias.pdf

Assmann, J. (2008). Communicative and cultural memory. Στο Erll, Astrid; Nünning, Ansgar; Young, Sara B. (επιμ.), *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, Berlin, New York, pp.109–118, Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/propylaeumdok/1774/1/Assmann_Communicative_and_cultural_memory_2008.pdf

Click ... στην ιστορία. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: <http://local.e-history.gr/>

Hiebsch, M. (2012). Die Grenzreporter – Schüler schreiben Geschichte, *Lernen aus der Geschichte*. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: <http://lernen-aus-der-geschichte.de/Lernen-und-Lehren/content/10622/>

Tzedopoulos, Y. (2005). How do we remember history? *Historical Memory and Technology*. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: http://himemotech.ime.gr/en/1st_activity_02.html/

Warlas, M. (2005). Genealogy and Public History at the Foundation of the Hellenic World. *Historical Memory and Technology*. Ανακτήθηκε την 1/3/2012 από: http://himemotech.ime.gr/en/1st_activity_02.html/